

HERIOTZA LITERATURAN

BIZITZAZ

Ziurtasunik gabeko bidea izan ohi da bizitza. Ez dago seguru dakigun ezer, dakigunik existitzen bada. Jaio garen bezala, hil, denok hilko gara. Baina ebidentzia horri bizkarra eman ez bizi gara Mendebaldeko kulturetan. Ahozko literaturak izan ohi dira heriotzari, hileta ospakizunei, hildakoei, hil ondorengo zainketei buruzko informazioa jasotzen duten literatur esparruak. Horren adibide dira guri idatziz iritsi zaizkigun hainbat kulturatako testu edo liburuak: tibetarren bizitzaren eta heriotzaren liburua, Egiptoko

Hildakoen liburua eta beste. Milurteko jakinduria biltzen da liburuotan, gizakiak bata besteari ahoz eta ekintzaz egindako transmisio baten testigu. Nahastu egiten dira hauetan interdependentek egiten gaituzten zaintzaren adibideak, norbaiten azken momentuak laguntzearen magia, hiltzorian dagoenaren galderak eta zalantzak, azken bidaia sakratua izateko aukera edota bizitzak sortzen dituen hausnarketak. Hauetan heriotza transformazioarekin eta alkimiarekin alderatzen da, ziklikotasunarekin.

 AINHOA ALDAZABAL GALLASTEGUI NURIA GONZÁLEZ

Elisabeth Kluber Rossek medikuntza ikasi zuen eta beste medikuak ez bezala, osatzen laguntzearen beharrez gain, hiltzen laguntzearen beharra ere ikusi zuen. Zainketa aringarriren gaur egungo formaren eraikuntzan ekarpen garrantzitsuak egin zituen eta bere lanean behatu eta ikasitakoarekin *On Death & Dying* liburua argitaratu zuen 1969an. Arrakasta handia izan zuenez, heriotza aztertzen eta horri buruz idazten aritu zen hortik aurrera. Horrez gain, paziente zein senideei heriotzara laguntzeko lanetan segitu zuen, gaiari buruzko begirada zabaldu eta aldarazita.

Hori gogoan, hurrengo liburua aurkeztu nahi nuke: ama galtzen duen alabaren kontakizun autobiografikoa da. Endekapenezko gaixotasun bat duelako heriotza hautatzen duen emakume baten hiltze prozesua kontatzen digu Isabel de Naveranek *Ritual de duelo* liburuan. Dolu egoerak sentsibilitatea aldarazten digu;

ordura arte ohartu gabeko detaileetan pausatzen dugu begirada, bestela begiratuko ez genituzkeen gauzak ikusten ditugu, amets argiak izatera bultzatzen gaitu... Dolua den espazio emozional horretatik idazten du autoreak, tonu sentsible eta errespetuzko batekin, hunkigarria den prozesu bat hitzekin josiz. Kasu honetan eguneroko zaintzak, kontraesanak eta errutinak ametsekin tartekatzen dira arrazoiari zein inkontzienteari lekua emanda. Heriotza prozesuan familiako kide bakoitzak hartzen duen paperaz mintzo da liburua eta akonpainamendua nola egiten duten irakurtzeko (eta irudikatze) pribilegioa du irakurleak. Edertasuna dario testuari. Argi leun eta beroak biltzen du irakurketa. Maitasunak biltzen du hilda baina ordu batzuek oraindik beraien artean izango den pertsonak. Humanoa da oso.

Sinistu gura ez / norbera be hiltzeko dela, / ezin onartu, ba, norbera hiltzeko

zela hemen / - eta galerna gorria-. Irakurri duzuen hori *Itsaso kontra bat* poema liburuaren zati bat da. Autoreak hil aurreko hilabeteetan idatzia eta hil ostean argitaratua. Azken orduak sortutako zalantzak eta galderak hartzen dituzte lerrook. Beldurrek. Horrela jarraitzen du poemak: *Norberaren ordua / iristen denean, / orduan... / beldur bat. / Zein beldur? / igual hemen geratzen diren maitte-maittiei / sufriarazi beharrarena*. Liburu gordina da, irudiz betea, sarri oldartuta den itsaso baten indarra duena, itsaso kontra bat dena bere horretan. Heriotzari buruz ari den liburu bizia.

Bestalde, Oihane Amantegiren *Ibaier-tzeko ipuina*-n, hildakoa haur jaio berri bat da eta ahots narratiboa bere bikia den ahizparena da: *Eta, hala, hurrengo urteko martxo hasieran, ibaiak gaindi egin zue-nean, ahizpa bikiarekin batera jaio nintzen ni. Bikiak, berdin-berdinak, ispiluaren ispilu, ahoaren aho eta sudurraren sudur,*

eskuen esku eta zilborraren zilbor, bata bestearen atzetik, baina heriotza bizitzaren atzetik doan bezala agertu nintzen ni lehenengo, bizirik, eta ahizpa gero, hilda. Batzuen alaba eta bestearen ahizparen heriotza goiztiarrak eragiten duen hutsuneaz, minaz eta doluaz ari da liburua. Bizitza eta heriotzaren mugak malgutzen ditu protagonistaren barne mundua, irudimena eta fantasia erabiltzen ditu ahizparen falta osatzeko eta absentsia presentzia bezalako betetzeko. Idoia Asurmendik aulki-jokoa abestian kantatzen duen bezala: *Ta zenbat okupatu dezakeen ez dagoen zerbaitek...*

Ikusi bezala, gaiak askorako ematen du, eta asko dira hain zuzen ere heriotzaz mintzo diren liburuak. Hautaketa pertsonala egin dut hemen, lagin bat besterik ez da. Beste liburu batzuk izan zitezkeen arren, aipaturikoak dira hautaturikoak.

Haur eta gazte literaturari erreparatuz, Mariasun Landaren *Aitonaren txalupan*, Tim Bowley eta Natalie Pudaloven *Jakes eta herio*, Idoia Garzes eta Belatzen *Kukuaren kantua*, Uxue Alberdiren *Hili* edo Astrid Lindgrenen *Lehoi Bihotzdun anaiak* dira gaia lantzen dutenetako batzuk. Metafora ederrez beteak zenbait, galdera existentzialista eta filosofikoz

beteta hainbat, abenturazko liburua tartean... Heriotzari leku, modu eta begirada desberdinetatik heldu ahalko diogu proposamen hauen bitartez. Tonu aldetik ere aniztasuna eta aberastasuna aurkituko ditugu: hunkigarriak dira batzuk, hausnartzera gonbidatzen gaituzte besteek, eta umorea ere aurkituko dugu. Irakurle bakoitzak bere gustu, aukera eta momentuaren arabera aukera dezan.

Arimen gaua, Gaba Baltza, Domu Santu eguna, Halloween edo Shamain egunaren bueltan ari gara. Udazkeneko ekinozioa eta neguko solstizioaren artekoa da urriaren 31tik azaroaren 1erako gaua. Egunak moztzen hasiak dira eta iluntasuna lekua hartzen hasia da. Negua gertu da. Hartza loak hartu du. Arbolak, basoak haizeak biluztu ditu. Isiltasuna nagusitu da. Hegaldu dira txoriak leku epelagoen bila.

Hildakoen arimek ere jatorrizko etxeetarako bidea hartu dute. Baina ikusiko ote dituzte plastikozko kalabazak? Jakingo al dute gure hildakoek Halloween dela beraiek itzultzeko eguna? Ulertuko dute ezer gure haurrek "ziria ala saria" esaten dutenean? *Itzalitako kalabazan berpiztea* liburuan primeran jaso eta azaltzen digute Josu Ozaitak eta Jaime Altunak egun horrek Euskal Herrian zein

beste kulturetan izan duten garapen eta tradizioa; eta Oier Araolaza antropologoak *Barren* aldizkarirako egin zioten elkarrizketa batean kontatzen du Euskal Herrian husten zirela kalabazak, jartzen zitzaizkiela kandelak, izara eta trapuekin mozzorrotzen zirela haurrak eta eske errondak egiten zituztela sagar, gaztaina eta abar eskatuz. Gure tradizioak gertuago dagoen hitzezko formula ederra proposatzen du: *Xanduli, manduli, kikirriki.... eman goxokiak guri*. Benetako kalabazaren faltan aurki dezaten gure hilek ere beren etxerako bidea. ●

**FUNERARIA
GONZALEZ**
EHORZTETXEA

**Baltsamazio, kontserbazio
eta berreiraketan adituak**

**Beilatoki guztiak, errausketak,
Aseguruekin ere lan egiten dugu**

Munalurra 8, Usurbil (Gipuzkoa)
☎ 943 362 163 / 660 388 652

**MARMOLES
SOULE**

www.marmolessoule.com

LAPIDAK | PANTEOIAK
HILERRIAK | ZAHARBERRITZEAK
GARBIKETAK | HARRI ZIZELKATZEA

M. 688 605 182 | T. 948 453 444
ARIZKUN | marmolessoule@gmail.com

Museoa

